

АНРИ БОРДО
ЧЛАН ФРАНЦУСКЕ АКАДЕМИЈЕ

КРАЉИЦА ПТИЦА

С француског
Никола Трајковић

НАРОДНА КЊИЖНИЦА
БЕОГРАД

АНРИ БОРДО

У овој свесци „Народне Књижнице“ доносимо једну дивну приповетку, једну од оних ретких „гесама младости“ које се читају и поново прелиставају увек са неким нарочитим осећањем у себи: са осмехом на уснама, али и са нешто мало туге у дну срца.

Њен писац је Анри Бордо, члан Француске Академије, популарни писац многих романа, у којима се описују нарочито Алпијски крајеви: Савоја и Дофинеја, крајеви које Бордо најбоље познаје и неизмерно воли. Бордо је до сада остао најбољи описивач Алпа, њених лепота, ужасних бура, снежних поља и грандиозних врхова над глечерима и провалијама.

Бордо је иначе приповедач и романијер, који поред Рене Базена, насупрот Мопасану, Маргериту и Марселу Превоу, приказује Францускињу у сасвим другој боји. Он је песник и бранилац традиција, породице и „буржоаског“ морала, на који иначе нисмо често навикли код француских прозатера. Зато га „слободнији“ у књижевности не воле, чак и не цене, али стварну вредност многих његових дела не може му нико порећи.

Бордо је писац и неколико романа из великог рата, у којима је, као прави ратник, приказао преживљене грозоте рата на западном фронту. Сада пише романе са послератном атмосфером. Неки су од њих много читани.

Његове краће ствари превођене су често на наш језик. Од већих, колико нам је познато, преведен је пре неколико година роман „Вушена халљина.“

I

ГОЛУБОВИ СА ИЗЕЛЕ

— Ја немам ружнијег одела ни страшнијих ципела од ових на мени, скромно признаде Андреја Симиер сагињући главу да би боље видео своју тоалету.

Госпођа Симиер опипа руком сукно и погледа разнеженим оком огромне ципеле које су одлично штитиле од влаге и блата.

— Ова материја је врло солидна, признаде она после дужег испитивања, а што се тиче ципела, оне су непробојне, неупоредиво јаке, једном речју, дивне за твој посао.

После ових речи, инжињер, кога његова тоалета није баш много улепшавала, насмеши се од задовољства, и привуче младу жену на своје груди.

— Мала моја Лола, ти ниси много уображена у твога мужа.

— Зато сам толико обазрива.

— Волиш ли ме оваквог, у овом оделу?

Она одговори обешечачки:

— Обуци смокинг кад идеш да бушиш тунеле.

Кроз широм отворене прозоре сунчеви зраци тек су почели да засипају. Било је нешто пре осам часова једног јутра оног дивног лета 1904 године. Само овде, високе планине заклањале су прве сунчеве зраке, да су они увек јако задоцњавали, као што су их и раније, пред вече, терале из долине.

Изела, у којој је становао Андре Симиер већ

шест година, било је прво талијанско село, на које се наилазило по силаску са планине Симплонa. Оно је било пред долином Осолом, одакле се могло отићи на језеро Мађоре и у миланску долину. Подигнута поред Наполеоновог друма, Изела је била затворена са две стране планинским зидовима, високим четири до пет стотина метара. Ипак, ови су зидови били овде размакнутији, но у Гондоу, последњем француском селу, где је гротло било тесно да удави човека. Овде је кланац остављао места и за нешто долине, неколико њива, неколико групица дрвећа, који даваху мало веселији изглед суморном пејсажу. Чак и овде, у овом куту Алпа, Италија је удешавала да први утисак странца буде добар, као каква кокета са својим белилом и осталим вештачким средствима.

Некада су једино звонац поштанских дилижанса и царинска служба оживљавали ово мало место, док нису у месецу августу 1898 почели радови на новој жељезничкој прузи, која има да споји Бриц са Домодосолом, Швајцарску са Италијом, и по своме погодном месту, све земље од Енглеске до Оријента. Као неким чудом, становништво овога места одмах се учетворостручи. Подигоше се раднички станови, а такође и мале виле са баштама за нижињере. Кафане се отворише. Установише куглане и приређиваху по једну игранку сваке недеље, уз звуке гитара и хармоника. А планину почеше бушити као какво буре из кога ће потећи велико благо. Требало је избушити дупли тунел дужи од двадесет километара, пет километара дужи од Светога Готара, седам од тунела под планином Жениз, десет од Албершког, и то тако да издржи терет од две хиљаде метара гранита, а за суму од двадесет и четири милиона франака. Жељезничка пруга кроз тунел требала је бити предана саобраћају у месецу мају 1904 године, али је уговор био продужен још за годину дана због непредвиђених тешкоћа, јер све претпоставке, или готово све, геолога о подземним водама, о температури и тврдоћи стена би-

ле су се у току рада показале као нетачне, и тако наука дотерала неке људе до банкротства, док се други обогатише у тој пропасти.

Неколико година доцније, пошто је завршио „Екол' сантрал“, Андре Симие нашао се међу извођачима плана овог новог тунела, а доцније, и његовог реализовања. Ожењен у априлу 1903, он доведе овамо у планину своју жену која никако није личила на створење које има овде да живи. Била је то једна лепа женица од једва двадесет година, црномањаста, и витка као лоза која изгледа слаба али се никада не савија под теретом својих гроздова. Жива и увек готова на покрет, она бацаше од себе без престанка у долину песме са својим дивним гласом, и играше увек кад би била задовољна. Гледајући је, слушајући је људи би мислили: „Ево младости која искоришћује живот, али и коју живот гута!“ И збиља, од њеног венчања, она готово никако није напуштала Изелу, и није се престајала да смеје, осим док је рађала једну дивну девојчицу, коју је од тада љушкала, успављивала и будила својим песмама.

Тога јутра, њен муж се баш оружао за борбу противу врелих подземних вода, које у унутрашњости тунела сметаху радницима и одлагаху довршење радова. Пошто је имао да проведе цео дан под земљом, он не престајаше да гледа своју жену, како би што више скупио у себи резерве светлости и задовољства. Чим је исмејао своју тоалету, он се најзад окрете да изађе — и кроз прозор, обухвати једним погледом, који се брзо судари са планином, цео предео око његовог дома, живописни без сумње за очи путника који овуда пролази за Италију, али мало замаран, брзо исцрпљен и готово очајан за оног који се ту настанује и проводи свој век.

— Како жалостан крај за тебе, Лола! не могаше се уздржати а да не узвикне. Ипак, напустићемо га скоро.

— Већ! примети она.

Он одмах учини три корака уназад:

— Морам да те пољубим за ову дивну реч.

— Ми ћемо жалити Изелу, драги мој.

Са разнеженом гордошћу, он посматраше свога животног друга:

— Ипак, ипак значи да си ме волела много, кад си дошла овамо да се закопаш заједно са мном.

Један лагани шум у соби, прекиде их:

— Доказ је овде, рече она приближујући се колевци која је била у дну собе, у заклону од ветра.

Он је допрати и како се хтеде нагнути над колевку, она га задржа:

— Не љуби га. Твоја брада боде.

— Истина?

— Уверавам те, потврди она смејући се. Још ми образ бриди....

Он јој се озбиљно обрати:

— Ја те обожавам а мучим те.

Али она се и даље смејала:

— Нас жене треба људи мало и да муче, да би нам се допадали.

— Да, треба вам пружати само ствари тешке, херојске, које вас могу дирнути у живац! То је и мени успело. Зар није било смело предложити једној младој девојци ову пустињу.

— С тобом!

— Овај дивљи крај...

— Али твој!

— На крају света....

— С тобом заједно!

— Међу овим планинама као у тамници...

— Овде је тако пријатно.

— Где живе само прости радници....

— Поштени и добри људи.

— Имала си разлога да ме исмејеш у брк, признај.

— Од задовољства, можда, господине!

Они измењаше ове речи брзо, као пушчане мет-

ке, изнад бебе ружичасте и округле, која спаваше затворених уста и стиснутих песница, под окриљем својих родитеља. Часовник изби осам часова.

— Ја сам већ задоцнио, рече Андре.

Са насмејаним погледом на дете, и великим напрезањем да би ишао без шума на врховима својих шкрипећих ципела, у опасности да сваког корака изгуби равнотежу, он изађе из одаје праћен Лолом. Она га допрати до дрвене терасе која је ивичила с лица њихову швајцарску кућицу, и која се завршавала с једне стране степеницама а са друге голубарником. Чим се она појави, три четири голуба лупајући крилима, облетаху је у висини њенога лица. Она рашири своје руке да би се одбранила од њих, али полако и без успеха.

— Немам ничега сала да вам дам, викну им она. Идите од мене.

Али они се не удаљише, и како се баш у томе тренутку сунце појави над планином, она осети на себи, као стреле, прве сунчеве зраке кроз ова лепршава крила која су њима била обојена ружичасто. Тако осветљена, са рукама раширеним, међу крилима у покрету, и са осмехом на целом своме лицу, и својим црним очима, белим зубима, на својим јагодицама, она изрази својом личношћу сву љупкост јутра и младости. Задржавајући се још увек, Андре јој се дивно погледом.

— Први пут кад сам те видео, потсети је он, ти си бацала галевовима комадиће хлеба. Било је то на женевском језеру. Други пут, била си међу лабудовима на обали код Лозане.

— Ах! рече она са жаром, ти си ми обећао да ћеш ми дати своје записане успомене из тога времена. Дај ми их сада!

— Сутра, Лола.

— Не, не, одмах.

— Ја сам већ у задоцнењу.

— Мало раније или доцније, шта мари.

— Ти много тражиш, Лола.

Она одаде гримасу незадовољства на своме

лицу, што га мало растужи.

— Обећао сам ти их, настави он, када будеш била добра и послушна.

— Ја сам мати породице.

И додаде молећивим гласом:

— Занимљиво је знати какав је утисак изазвала жена код свога мужа, док је била девојка.

Побеђен, Андре Симие начини се тајанствен и пође уз степенице, низ које је малочас почео да си-лази.

— Чувај се судбине Психе.

— Шта ме се тиче Психа!

— Она је била несрећна што је хтела да зна своју тајну.

— Била би она исто толико несрећна и да је није знала.

Док су ово говорили, обоје се повратише у кућу. Андре уђе у свој кабинет и донесе старе бележнике у прилично бедном стану, и њих показа својој жени:

— Оно што се тиче тебе обележено је црвеним мастилом. Остало нема везе.

— Ах, друго нема везе?

— Ама не, не. Друго су техничке прибелешке или утисци са сликарских изложба, са музичких фестивала, са путовања...

Она га прекиде живо:

— Доста објашњења, а сада дођи да те пољубим и ако твоја брада бode.

— Ох, не триумфуј сувише брзо. Видећеш како сам те дивно описао.....

Она му оте бележнике без много пажње, и учинивши један диван реверанс, рече му:

— А сада господине, журите у ваш кртичњак. Ја остајем овде у друштву једног другог Андреје Симиера, много млађег од вас. Ако се буде добро владао, поћићу вам довече у сусрет.

— До виђења довече, Лола.

Понова он сиђе низ степенице, па се опет врати. Сада је видео своју жену наслоњену на ограду

терасе, како је већ загњурила свој носу старе бе-
лежнице.

— Слушај, рече јој готово узбуђен. Реци ми озбиљно да ли си икада пожалила што си дошла у ова брда?

Она га обгрли погледом са сажаљењем мало комичним:

— За то није вредело да се враћаш, драги мој.

И показујући му птице које су облетале око голубарника, она му добаци познати стих, смејући се:

— Два голуба се вољаху нежном љубављу....

II

ГАЛЕБОВИ ЛЕМАНСКОГ ЈЕЗЕРА

Лола се посади угодно поред колевке своје кћери да би читала забелешке свога мужа. И ако се дете често пута будило и трзало мајку из њене пажљиве лектире, ипак она прочита ове редове:

Изола, 5 август 1899.

Модерне младе девојке — убеђује ме мој пријатељ Артикс, сликар у моди, сликар дама — модерне младе девојке не могу се више скрасити на једном месту, као њихове матере. Да би човек израдио њихов портре, треба да се туче са њима. Свеједно је да ли се мењају на боље или горе, главно је да се мењају. За љубав покрета у стању су да ставе и цео свој живот на коцку.

Мој пријатељ Артикс види и сувише. Чак и на његовим платнима, оне имају изглед као да ће отићи, тек што нису устале, и ја то разумем. Он живи у Паризу, где је цео свет нервозан. Да он живи као ја, у малом талијанском селу, близу швајцарске границе, у сенци Флешхорна високог дванаест хиљада стопа, не би он знао за тај бучни свет, који му одјекује у глави и кад је завршио да га слика, док овде све жене које ја сретам — кад нисам под земљом у бушењу тунела — чине се мирне и непомичне као околне планине.

Ипак провешћу четири дана у крајевима цивилизованијим. Моја сестра која жели да ме ожени,

одредила ми је једну од тих малих чудовишта које не могу да видим ни на слици — нарочито кад их је Артикс насликао. Али немам потребе да се браним од њих. Нека им се само предложи да дођу и проведу једну зиму овде у Изоли, у овом мразу и снегу, видећете са каквим би подсмехом примиле ту понуду!

Лозана, 8 август.

Па ипак, ја познајем једну модерну девојку, савременију него све Артикове заједно. Треба да је поново видим сутра изјутра, и како моје одсуство истиче сутра увече, моја авантура је већ унапред осуђена на смрт. Није ми криво ипак што ћу је доживети. Можда ћу о њој дуго мислити у мојој усамљености; она има тако свеже лице и тако жив поглед...

Данас поподне ушао сам у Женеву у брод који плови швајцарском обалом. То је један од оних малих бродова мало угодних, без горњег крова, и који не пропуштају ни једно пристаниште. Њима се нарочито возе становници језерске обале кад имају посла у околини, али туристи се слабо њима служе; зато се цео свет на њима познаје, поздравља се међусобно са снажним водоанским нагласком, ћаска се, и помињу се права географска имена у разговору, у место оних погрешних и наопаких који туристи и странци проналазе у разним „бедекерима“. Да би добили место да седнете, морате преместити бар неколико пакета. И пре свега овим бродовима не треба журити.

Успео сам да се усамим сасвим позади брода, испод бродске терасе, на сунцу. За оне који раде под земљом сунце је велики пријатељ, и њима његови и сувише топли зраци не шкоде. Гледао сам како нестаје Женева у златној сунчаној киши, затим сам посматрао плаве ниансе воде, посматрао сам профил Мон-Блана, који донекле потсећа на Наполеонов тророги шешир, затим светлосни ефекат глечара, готово ружичастим под зрацима дана.

koji se približava sutonu. Moji saputnici nisu postojali za mene. Bio sam sam u toj zasebjujuhoj prirodi.

Али после Копеа за који још живи бучна успомена на г-ђу Стал, бих немилосрдно узнемирен. Једна група младих девојака ћаскајући и лармајући подвргоше ме неприликама које је имао Парсифал од оних девојака са цвећем. Оне ме опколише са свију страна, са рукама испруженим, и свака од тих руку — а било их је крупних, као рука мушкарца — поче бацати на мене мрвице хлеба. Да нису хтеле да ме нахране, помислих. Међутим убрзо схватих да се та храна није односила на мене. Те даме чак не обратише ни пажњу на мене. Оне су бацале сасвим просто свој хлеб галебовима, који на Леманском језеру врло радо прате бродове.

Морао сам устати, узети свој капут и оборене главе провући се испод њихових руку, не бих ли нашао неко друго место мање изложено. Моје повлачење не изазва никакво извињавање: једва су ме и приметили. Гледао сам са очајањем клупе које су биле претоварене корпама, сунцобранима, бошчама, добрим женама које су измењивале своје мисли о цени рибе, меса и поврћа, и старом господом која су дискутовала о порези на ренту у водоанском кантону. Бејаш приморан да останем близу оног младог пансионата, па чак и да га гледам, јер су ми заклањали пејсаж.

Иза својих плавих наочара и боје лица као црвене цигле, достојне да ода част вину вилневском или иворнском, који су велика слава швајцарског виноградарства, али проузрокованом пре утицајем сунца на лицу дуго затвораном у сенци четирима зида, надзорница пансионата није изгледала много старија од оних осам или девет девојака поверених њеном чувању. Ове су без сумње играле свакога дана тениса, док је надзорница бележила рачуне и одржавала домаћи ред; отуда ју је оштри ваздух са језера просто шамарао по осетљивом и нежном лицу. Чланице пансионата блистале су здрављем и

веселом нарави, нарочито две Немице високе и дебеле, грубо развијене, као они велики стубови од дрвета, које мајстори нису довршили у садељаванју, обучене све једнако у плавим свитерима, и деколтоване са простодушношћу дојкиња.

Заједио са својим хлебом, те девојке добациваху и узвике на свима језицима. Из разних земаља, оне су све замениле своје језике француским; али свака од њих сачувала је видљиво своју националност. Галебови су облетали око њих на извесном растојању. Они су хватали парчад хлеба у ваздуху или у таласима иза брода, не смејући да им приђу ближе због њихових гласних узвика и ратничких поза.

Заборавих убрзо групу и управих свој поглед на једну од тих девојака која се била усамила на лево. Она ми је била окренула леђа, и ја не видех од ње ништа друго до само њену дивну црну косу подељену у две дуге витице које су летеле тамо амо, према њеном кретању. Потпуно предана својој забави, она се приближавала огради брода, враћала се натраг па опет напред, јер је хтела пошто пото да привуче себи птице и за то правила разне духовите покрете. Најзад она је бацила свој хлеб врло високо у ваздух и да би добила што више замаха она се прво сагну мало. Један од смелијих галебова залети се и у лету, брз као стрела, дохвати комадић хлеба. Триумфални смех га поздрави. Други галебови се осмелише и почеше следити оног првог. Они су нечујно и нагло долетали из светлога свода, облетали кричући као да би хтели да освоје задњи део брода, грабили у лету свој плен и враћали се, дајући тако места новим галебовима. Сва та бела крила треперила су и бљештала на сунцу, док је рефлекс воде плавио доњу страну њихових крила. И ми смо пловили по језеру са свом овом бдиставом свитом, сличном једном лепом исцепканом облаку чији комади, као живи, плове и прелићу се небом.

Непозната девојка најзад се окрете. Празних

руку. Била је то крупна девојка од својих петнаест до шеснаест година, мало несразмерно развијена, руку и ногу дугих, па ипак већ грациозна у својој недовршености. Младост је имала ускоро да јој да дефинитивне линије. Имала је лепо лице у своме издуженом овалу, са правим носем, а на образима онај топли тен који поједине црнке имају на својој, у ствари врло белој кожи. Њени зуби и крупне очи од велура, смејале су се од задовољства, само тај смех вукао је уста мало у лево, што је давало утисак да у том углу са усном мало падајућом, смех беше мало више смео. Али она сама није имала ни појма о томе, било је очевидно.

Девојка показа својим другарицама да нема више хлеба. Ове остале, штедљивије у дељењу од ње, дадоше јој мало од свога хлеба, пошто је она тако лепо умела да припитомљава те иначе дивље птице. Али када, мало доцније поново остаде празних шака, она поче бацати пољупце галебовима који су настављали и даље да јој се приближавају, сада готово до лица, као да су хтели дохватити вештачке трешње на њеном шеширу.

Од тога тренутка Мон-Блан, кога је, као и језерску воду и шумовите обале, руменило залазеће сунце, престаде да привлачи мој поглед, већ само та млада девојка. Пратио сам је очима у свима њеним покретима, и моје очи не одвојише се више од ње. Она се није могла никако смирити на једном месту, и мој пријатељ Артикс, да би је насликао, морао би бити приморан да је веже. Немајући разлога да је учиним непокретном, ја сам је пратио у свима њеним кретањима. Једна од њених другарица, да би показала своје знање, покуша да је интервјуише узгред о некаквоме филозофу, по имену Ничеу, кога сам ја сигурно знао мање но она. У место сваког другог одговора, ова јој исплази језик, због чега се она прва пожали надзорници. Једна друга јој причаше са свом топлином своје душе о једној романси Шубертовој; одмах, са руком на срцу, ова погледа у небо и искрену очи да се само

белина видела. Тиме је хтела да покаже сву своју удаљеност од сентименталности и апстракције.

Најзад ме она опази, и очи сву моју пажњу коју сам јој посвећивао. Морам рећи да није била тиме много узнемирена, и чак да њени гестови, иначе брзи, постадоше још нервознији. Као да је и мене хтела да зграние, запрепасти; устотручавала је своје гримасе, једном речју изигравала је комедију. Њене другарице ништа нису опајале. Иако су све оне биле већ девојке, па чак и она што је цитирала филозофе, ипак су биле још сувише наивне и имале детињасте погледе. Она сама изгледала је најсмелија, а у ствари није од њих ништа измакла. Само та констатација, уверен сам, кад би она сазнала за њу, изазвала би јој много бола.

Пошто сам ја имао већ без мало тридесет година, и не више двадесет пет, знао сам да ценим младост, ону младост која почиње животом која много не зна, колико дивних дана она значи, и да ће настати време у коме ће се усне развући, угасити смех очију и белих зуба! У колико човек више ступа у године, у толико он купи око себе свежа лица, и младе му девојке постају симбол пролећа. Оне личе на априлски ветар, још мало оштар, али који већ предсказује цвеће. Моја усамљеност у Изоли, давала ми је утисак старости. Ово велико дете поврати ми мало наду у моју младост.

Стигосмо пред Уши, пристаниште Лозане. Опазих да сам изгубио своју путничку безбрижност. Хоће ли она сићи у Уши, као што је то била моја намера, или ће продужити до даљих станица: Монтреа, Кларенса, Теритеа? Уосталом, ништа ме није нарочито приморавало да испуњавам дословно мој путнички план. Мислио сам да консултујем у Лозани једног инжењера о покушајима усавршавања Брандових хидрауличних машина за бушење, пре но што сутра узем воз за Бриц. Али то исто могу учинити, ако сутра пођем рано из Теритеа, Кларенса или Монтреа.

А. Бордо, Краљица птица

2

Тако се ја реших да је пратим, не баш до на крај света, али до краја језера. Али она ми не даде прилику да докажем себи потпуну слабост према њој. Цео пансион се искрца у Ушу, и идући за њима у стопу, имао сам то уживање и да пратим своју даму и да идем за својим научним циљевима.

Случај ме послужи и у жичаној жељезници, која везује пристаниште са градом. Ја сам седео преко пута ње, и то јој је било врло пријатно. Она чак нешто о мени шапну једној од двеју дебелих Немеца с којима је била поверљива, и обе ми се насмејаше у лице, без велике учтивости. Са своје стране ја се збуњено насмејах, због чега оне опет прснуше у смех, али она поцрвене у исто време, и тако ја победих.

На изласку из вагона, ја их оставих да измакну и под Великим Мостом, упутих себи строге пре-
коре:

— Она има највише шеснаест година. Оно што она чини само су несташлуци. Ужасно би било да покушам да се користим њима.

Ипак пожурих се да их стигнем, и на потребном одстојању, ја их наставих пратити. По две, по три, у групама, оне су обишле Велики Мост и кроз низ улицица, дођоше већ до краја вароши. Оне ударише најзад једном стазом која је носила звучно име „Стаза кедрова“ и губила се у гомили дрвета. Ивичиле су је виле, опкољене баштама, оградама и капијама. Прве ученице пансионата дођоше до једне капије, отворише је и једна по једна нестале иза њих.

Моја непозната дама била се окренула четири пута. То није приметила чак ни њена повереница. Али ја сам на то обраћао врло велику пажњу.

Најзад дођох до ограде пансиона. На капији је био број 12, а на једној грани стајала је таблица „Пансион Берзенхајм“. Шта да радим? Хоћу ли морати провести цео век пред овим вратима. Било је већ и сувише индискретно, готово непоштено пратити, због сентименталне забаве, једну младу

девојку мало живахнију, али ипак безазлену, девојчицу којој нећу сигурно никада имати прилике да тражим опроштај због своје безочности... а и њене.

Баш кад сам хтео натраг, чух како капија шкрипну. Окренух се. Била је она; у једном кораку створи се преда мном. Сва румена, она покуша да се насмеје, и њен смех се разби као крчаг. Ућута, а ја врло глуп стајих пред њом исто тако без речи, јер нисам овај тренутак ни предвиђао. Њена лепота и њена младост изазивали су ми респект. Ја промуцах зато са очинским прекоревањем:

— Ох, госпођице, каква несмотреност!

— Зар не? одговори она задржавајући дах.

И са уснама мало обореним, она додаде нагло:

— Зар је то све што имате да ми кажете?

Збиља, нисам имао право да јој пребацујем.

Зато почех с другог краја.

— Били сте тако леви на броду, са свим оним птицама око вас.

— Збиља?

— У то не сумњајте.

— Немам жеље да сумњам.

— Добро.

— Али занимљиво је чути, кад то један младић каже.

Сад ја понових:

— Збиља?

— Да, зато што сам ја још сувише млада, да би ме неко гледао.

— Колико година имате?

— Шеснаест и неколико месеци.... Сада одох.

До виђења.

— Чекајте, молим вас.

— Враћићете се.

— Ја... ја путујем сутра.

— Остаћете.

— Немогуће. Рачунају на мене.

— Само је једна ствар на свету која се рачуна.

— Која?

Скандализирана мојим питањем, она одговори нервозним тоном:

— Ох, гле ти њега!

— Томе вас уче у пансиону Берзенхајм?

— То се учи само од себе.

— На несрећу, то није истина.

— Којешта.... Ја сам убеђена да сте ви ожењени.

— Не.

— Штета.

— Зашто?

— Зато што је то сигурно занимљиво отети човека једној другој жени.

Овога пута само што не падох на леђа. У моме сиротом селу ништа ме није припремало да поднесем овакав ударац.

— Занимљиво?

— Па да. Разумете ли, ја још не мислим да се удајем. Ја хоћу да уживам живот.

— Разумем вас, госпођице, разумем вас.

— Дакле, ви ћете доћи сутра.

— Сутра, да, али врло рано.

— Добро.

Она размишљаше једну секунду да би ми показала сасвим детаљно наш рандеву.

— Сутра изјутра, у девет сати, идемо на купање у језеро. Купатило је у Ушиу. Идемо једном малом стазом која иде од пристаништа дуж обале. Ја ћу се постарати да останем последња.

Сасвим природним гласом она ми даде ово обавештење.

— Бићу тамо, рекох јој. После ћу отпутовати. Отићићу са слатком успоменом.

Реч слатком није била на свом месту. Сигурна у себе, она рече:

— После, ви нећете отпутовати.

Гледао сам ову малу безобразницу, и њен говор престаде да ми изгледа смео. Каква је то снага била из њеног деликатног лица, тих необично цр-

них очију, које сјај младости обасјаваше златним тачкицама. Поред ње, она дрвета поред пута давали су јој оквир, који је необично одговарао њеној природној љупкости, и вече које је падало око нас, изазвало је мало меланхолије по крајевима њених усана, и мало нежности у моме срцу.

Она понови по други пут:

— До виђења.

И већ учини покрет као да хоће да оде. Покушах да је задржим:

— Реците ми бар ваше име, госпођице.

— Лола.

— А презиме.

— Тражите.

— Преклињем вас.....

— Не, не. Људима не треба много олакшавати ствари. У противном, не интересују их више.

— Од куда ви то знате?

— Сви смо ми такви.

— Чак и оне две дебеле Немице?

— Па да. Жене, данас, личе на људе.

— У толико горе по њих.

И брзо, да бих је спречио да оде, ја наставих моје испитивање:

— Ви сте странкиња?

— Талијанка по мајци, Аустријанка по оцу, одгајена у Швајцарској, станујем у Паризу. За сада је доста. До виђења сутра.

Она отрча брзо, као што је и дошла, и не окрену се ни једанпут. Опет тресну капија, и ја се поново нађох сам на пустој стази. Како да уђем у Пансион Берзенхајм да дознам име непознате девојке? Али сутра ће ми рећи. Није ћутљива.

И ја сиђох у Уши да нађем свој пртљаг, још мало занешен нашим разговором, и блиставим пламеном њених црних очију....

Било је већ доцкан. Кроз прозор моје хотелске собе где пишем ове белешке, гледам дуж језера мале светиљке вароши и села поред обале. Под звездама, оне су као други, људски небески свод.

И ја сада мислим да је негде, можда овде, можда врло далеко, у Француској, Немачкој или у Америци — ко може знати са овим космополитизмом, који нас осваја? — један млади човек који сада тврдо спава, ако случајно не пуши или не игра карата, или се чак не удвара каквој већ зрелој дами — чија је неизбежна и опака судбина да ће се оженити овом лудицом. Тај младић ме чудновато интересује, јер не знам да ли му завидим колико га жалим.

III

ЛАБУДОВИ ЛОЗАНСКИ

Бриц, 6 август 1899.

Ето где сам приморан да проведем ноћ у Брицу и да чекам сутрашњи дан да пређем Симплон. Кад сам дошао овамо малочас, дилижанса је већ била отишла. Лола, мала Лола, ти која си опчињавала чак и птице, ако одузмеш ред и тачност инжињерима, шта ћеш учинити од песника?

Рано изјутра ја сам изашао из мог хотела да прегледам место нашег састанка. Упутих се стазом која води купатилима. Била је зора једног дивног дана. Вода језера, готово непомична, била је безбојна. Небо, бледог плаветнила, једва се огледало у њој. Али с времена на време, језерску површину је прелазео једва видљиви талас, као дрхтај, као јеца јутра. Вода је дрштала од радости пред рађајућим сунцем, и њена свежина ме је привлачила. Лабудови који су клизали по води као чунови, једва су се одвајали својом белилом од водене површине, која је такође била бела. У даљини, већ су се видела два три једра.

Са друге стране језера, планине Савоје носиле су на својим бедрима покривач од лаке паре, која их је сакривала готово упола. Само висока линија њихових врхова оцртавала се црном бојом на пространом обзорју, на коме су се тамо-амо, као разуте цветови, преливале ружичасте оазе.

Лепи летњи дани имају често овако љупка јутра, свечано свадбена јутра.

Усамљена стаза пружала се између једнога зида и обале. Учини ми се у једном тренутку, као да из земље изникну једна кућа са аркадама, кроз које се пролази, као кроз улицу.

— Овде је, рекох себи са озбиљношћу једнога ђенерала који студира бојно поље, овде је место где ће она доћи, кад буде побегла од својих другарица.

Пошто сам завршио своје испитивање, ја се вратих натраг у пристаниште, и морао сам да чекам читав сат док је наишао пансион Бервенхајм, толико сам био поранио. Најзад, угледах шарену групу како просто скаче од радости пред оном дивном водом, која је мамила на купање. Лола је ишла последња са својом дебелим Немцом. Тражила ме је очима, не са обазривошћу и пажњом, већ окрећући се бесно десно и лево; али када ме опази, она се насмеја из свега срца, као да неку успелу шалу. Она се тако мало крила да се ја побојам за њу, и сакрих се брзо иза једне стене.

Из свог провизорног склоништа, видех је где се удаљује, и ја сам је пратио не журећи се, са велике даљине. Зар се она није имала вратити, на оно место које смо уговорили?

Ту сам је нашао, збиља, и док сам одуговлачио да јој приђем због три четири дечака који су се играли на обали, она се забављала бацањем комадића хлеба, који је она понела без сумње за ужину после купања. Мала флотила птица пође живо ка њој, у њиховим траговима по води, блистало је мало светлости.

— То сте ви, рече ми она, не узбуђујући се ни мало, кад дођох до ње.

Ја јој направих мршав комплименат:

— Јуче, ви сте били девојка са галевовима.

Данас сте девојка са лабудовима.

— То ме стаје мој доручак.

— А мени даје лепу слику.

Она ме погледа победнички.

— Ви још увек путујете данас?

— Авај!

— Шта ви то радите онда, кад се тако журите?

— Ја бушим једну планину.

— Диван занат. А коју то?

— Симплон.

— Зар не можете да оставите планине на миру?

— Оне сметају путевима. Зато их морамо про-
сећи.

— Прелази се преко њих. Ја се пењем као
коза.

Почех се смејати, одговарајући јој:

— Верујем, верујем...

Она се нађе увређена мојим тврђењем:

— Ах, ви то кажете само зато што имам вели-
ке ноге.

И брзо, она испружи једну ногу напред, тако
наглим покретом, да њена сукња ииаче кратка, сма-
че се уиатраг и остави да се слободно види гото-
во до колена дивна иога, мало танка и дугачка.

— Имате право, одговорих малициозно, али не
схватајући да је тиме вређам.

Био сам иеучтив. Она то разумеде и одгово-
ри ми:

— Не питам за ваше мишљење.

— Не, госпођице. Кад човек ради, није му до-
садио.

— А ја чим радим, мени је досадно.

— Да, вама треба музика, забава и цвеће.

— Имате право. И флирт. Мислила сам да ће
те ви бити мој флирт.

— Хтео бих радо. Али ја одлазим. И нисам ве-
сео зато, да знате...

— Немојте ићи.

— Дужиост ми је.

— Не постоје дужиости...

— За девојчице!

— Нисам девојчица. Доказ је што сам вам за-
казала овај састанаk.

Она није хтела да је ја извучем из неприлике у коју је упала својом необазривошћу понашања и говора. А ја, ја сам запињао да је сматрам пријатељски, као каприциозно дете које има рђаву главу али добро срце. Међутим она ме је само изазивала на све веће смелости. Тражила је од мене све живље емоције. Ја јој нисам будио довољно страха, или довољно забаве. Она је била тако привлачна са својим лепим црномањастим лицем, које је јасно одударало од позадине светлога јутра; и ја сам осећао да ми се пело у свест такво пијанство младости из њених покрета, из њене нервозне ћуди, из њених ватрених очију, блиставих зуба, да сам имао жељу да је стегнем брзо и јако на своје срце пре но што одем, не би ли тако однео са собом све ово јутро светлости, које је она представљала.

— Госпођице Лола, рекох јој врло полако, изговарајући тако први пут њено име, ја сам тако тужан што сада кад сам вас видео, морам да идем. Ја ћу се сећати вас често, окружену галобовима и лабудовима. Никада још нисам осетио тако брзо чар тако велику, а можда никада се више нећемо ни сусрести. Хоћете ли да ово јутро остане незаборавно? Хоћете ли ми дозволити, док вам велим збогом, да вас пољубим?

Она је слушања почетак ових мојих речи оборена погледа, готово затворених очију, стегнутих уста, као да је хтела тиме да више ужива у некој унутарњој срећи; али на ове последње речи, она се трже од једног потреса као да је дохватила електричну жицу; ја видех како јој углови уста клонуше још више, и гласом промењеним, гласом промуклим и сухим добаци ми:

— Не.

— Зар ни вашу малу руку, Лола? Ја морам да идем за увек.

— Не, не, не, понови она истим искиданим тоном.

Затим додаде нешто неочекивано:

— Пре свега моја рука није мала, као и моја нога што није мала.

Она ми показа једну дугачку руку, опечену сунцем, вретенасте прсте, које неговане обећаваху да буду врло лепе. И нагло, њено лице се згрчи у једну гримасу, и на моје највеће изненађење, она бризну у плач.

Нисам смео ни да јој приђем да је утешим.

— Госпођице, шта вам је? Ако сам вас увредио, опростите ми.

Кроз сузе, она учини покрет одрицања. Ја сам се према њој понашао сада са највећом пажњом да је не бих више узнемирио, и мало по мало она се поврати.

— Моја је погрешка, промрмља најзад она.

Затим ме погледа оним својим мало слободнијим погледом:

— Какав ћете утисак однети о мени?

— Као о девојци толико паметној, колико необазривој.

— Необазрива, да; али не паметна. Шта би хтели? Тако се по нешто уради, што се још највише свиђа вама, људима.

— Мислите? Од куда знате ви то?

— Ми то примећујемо. Људи се жене паметним девојкама, и не погледавши их. А ја, ја хоћу да ме човек прво гледа пре но што ће се оженити са мном.

Одговорих са уздахом љубоморе:

— Будите сигурни, госпођице Лола. Бићете гледани.

— Ја хоћу да изазовем страх код мога вереника.

— Изаваћете га.

— Да, а он ће ме сматрати за рђаву девојку.

Као ви.

— Ох, госпођице!...

— Зар ми нисте предложили...

Сва црвена, она се заустави, затим настави:

— У сваком случају, ви ми нисте предложили да пођем за вас. Ето видите: ви ме презирете.

Једна велика барка натоварена камењем прође сасвим близу нас; њена висока једра изгледала су као закачено о небо. Овде онде, два или три чамца оживљавали су језеро. Напуштајући пристаниште Уши, један пароброд пиштао је оштро својом сиреном. Лака магла са Савојске обале подизала се, и почели су се већ назирати детаљи на тој страни. Магличастим ниансама јутра следовао је дан. И подижући свој поглед са пејсажа на мога саговорника, у место неодређене девојчице ја угледах сада жену.

— Али ја вас не могу, госпођице, одвести са собом у планине.

— Зашто?

— Умрли би од досаде.

— Од куд ви то знате?

— Ја сам сигуран.

— Не, ви сте глупи. Кад се тражи нешто од девојака, чак и од оних најгорих, — чујете ме, господине? — нешто врло тешко, нешто што захтева много храбрости, много мука, оне увек пристају на то. Само треба умети то тражити од њих.

— Па како то треба учинити?

— Врло просто. Њима се каже: „Госпођице, тамо горе, врло је хладно, врло је рђаво. Ја живим са раденицима, готово истим животом као и они. Али то је место од поверења, ја вршим једно корисно дело. У место да идете на балове, хоћете ли да делите самном моје напоре, тешкоће мога живота?“ Ето.

Скидох свој шешир, и понових смешећи се:

— Хоћете ли да делите самном моје напоре, тешкоће мога живота?

Она подвуче још више своју гримасу, и лице јој поста још тужније:

— Ви терате шегу самном. То је врло ружно.

Мало увређен, ја наставих не размишљајући:

— Слушајте госпођице, ко је тај што се исме-

ва са другим? Ви имате шеснаест година. Ви сте се шалили самном, зато што сам ја нашао да сте ви лепа. Сутра ви ћете ме заборавити, и смејаћете ми се заједно са вашом дебелом Немцом.

— То није истина. Ви ништа не разумете.

— Разумем да се шалимо на мало чудан начин.

По живости њених очију, по њеном лицу, по ставу њеног тела, било је очевидно да је она поново уживала у овој чудној игри. Она настоја још на истоме:

— Да или не, хоћете ли ме повести у ваше планине?

— Кад будете обукли дужу сукњу, госпођице.

— Ја ћу ову продужити.

Ја околиших још једном:

— Ви нећете доћи да вас позовем. Вама треба цвећа, забаве, музике и преко свега флирт.

— Ипак, питајте ме?

Дотеран тако до краја, не знам због какве глупости ја продужих ову лудорију и онако сувише отегнуту. Нагло узвикнух:

— Ако на све то пристајете, ја вас питам хоћете ли самном у планину?

— Ја пристајем.

Ово питање и одговор излетели су као два метка из пушке, брзо: пан, пан. Мислим да смо схватили њихово значење тек пошто смо их изговорили. И ево где г-ца Лола, велика девојка од једном нагло порасла, учини ми се да постаде једна личност врло коректна и озбиљна, са малом гримасом задовољства на крају усана. Само глумци од заната могу тако брзо да мењају своје физиономије. Треба се чувати од тих ђавола-жена, оне чим порасту постају врло препредене.

— Сада, рече ми она са очима обореним у земљу, ја ћу да се спремам. Кад ћете се вратити.

— Не знам.

— Старајте се да то буде што пре.

Били смо нагло узнемирени у нашем разговору доласком дебеле Немеце, интимне пријатељице

Лолине. Ова сва црвена и задувана, јер је трчала, бану из аркада које су нам криле даљи део пута, и изненади нас као пољски чувар кад ухвати лопове на вођу.

— Ту си? рече она Лоли бесним тоном.

Моја дама дочека овај узвик са дивном присебношћу.

— Па шта! Ирма, шта хоћеш?

Она друга, пошто се издува громко, поче да говори:

— Има већ пола сата како те чекам. Била сам се свукла за купање. Морала сам се поново обући да идем да те тражим.

Стрељала ме је погледом тако, да је изгледало као да су се све ове речи управо односиле на мене, и ако би оне биле рђаво изабране да су биле упућене од једне младе девојке једноме младићу. Али гца Ирма била је заштићена тродуплим оклопом: наивношћу, округлином и тежином. Очигледно она ме је сматрала као предмет скандала.

Лола достојанствено прекиде овај сукоб између мене и дебеле Немице, представивши нас једно другоме, као што би то учинила у каквоме салону једна искусна домаћица:

— Мој вереник. Госпођица Ирма Шакел, моја пријатељица.

Мој вереник! Она још није знала ни моје име. Уши су ми звониле. Међутим Ирма одмах промени своје држање према мени. Она ми приђе савим близу, и пружи ми велику црвену руку која протресе јако моју, са једним пријатељским:

— Добар дан, господине.

Затим Лола узе за руку своју другарицу, добро ме погледа у лице, и не пружајући ми руку, рече ми просто:

— До виђења.

Збуњен, ја једва одговорих:

— До виђења, госпођице Лола.

— До виђења, одговори крупним гласом Немица.

И већ су ми обе девојке окренуле леђа. Када дођоше до аркада, Лола се окрете да ми да један мали поздрав климањем главе. Ирма, исто тако климну главом као каква вештачка лутка. Њено лице било је последње што опазих од њих.

Вратих се натраг са неком мешавином осећања: задовољством и непријатношћу. Нисам ли ја био неки чудан вереник? То је било учињено без болова, као код зубног лекара, вештином једне дивне девојнице, мајстора да олакша операције. Кад сам дошао у пристаниште, остало ми је само још осећање задовољства. Чак сам се смејао целој авантури. Та мала, збиља, била је мало смешна. — Ево једног младића где пролази: сутра ће бити мој муж. — Колико ли се пута она већ тако верила?

Био сам у посети код мога инжињера, и док ми је он објашњавао своју машину, ја сам имао визије: галебова крила, пера лабудова и међу свим тим стварима које машу, машу, једно дивно издужено лице са спокојним изгледом, веселим очима, тужним очима... Мој колега инжињер ко зна шта је мислио о мени, да сам некакав глупак, јер је морао три пута да понови демонстрацију своје машине, док сам га схватио.

Уместо да узмем воз за Лозану, ја сиђох у Ушију, решен да лађом идем до Буверea, где се могу поново попети у воз за Бриц. А зашто све те компликације? Да бих могао проћи, чекајући свој брод, оном стазом која води за купатило. Можда је она још тамо: језеро са својом пријатном свежином, можда ју је још задржало.

Ипак ја не видех више, већ само место где смо се онако смешно заветовали: стазу, аркаде на оној згради, обалу, и предамном, плаву воду коју је сунце посипало дијамантима, планине Савоје час са оштрим висовима, час заокругљене. Чак и лабудови пловљаху лено. Овај пејсаж био је леп за цео свет, само за мене он је био сада мртав, јер у њему није било једне девојке.

Сем некога сасвим изузетног случаја, ја нећу

никада више видети своју вереницу. Моји по-
слови не воде ме готово никада у Лозану. Скоро
нећу имати осуства, а за идуће обећао сам својој
сестри да ћу га провести код ње. Па и она, Лола
ускоро ће напустити пансион Берзенхајм. Где ће
отићи? У отаџбину њенога оца, или код њене мај-
ке, у Париз? Ја нећу ни знати. Ја од ње знам само
њено име, презиме не, а она не зна ни моје име.
Сутра ћу ја предузети свој посао и све ће бити свр-
шено. Али за неколико дана, можда за дуже вре-
мена, ја је нећу заборавити. Детињарију, смелост,
срамежљивост, лукавство, наклоност, сигурност,
стидљивост, исмевање, нежност, све је то она упо-
требила у она два сусрета самном показујући у
себи сву шареноликост жене. Ја је не сматрам оз-
биљно, добро! Само, ја настављам да завидим и да
жалим у исто време њеног будућег мужа. И да
брак није тако дуготрајан, мислим да би му више
завидио него га жалио. Или готово, да ја поново
затражим своје право на њу. Зар нисам њен вере-
ник, као у каквој комичној опери?..

IV.

ПТИЦЕ СУ ОДЛЕТЕЛЕ

Изела ,12 октобра 1899.

Сентименталне авантуре су ретке човеку од посла, ухапшеном као ја између две стене. Код човека од уживања један роман убија други; а наше срце може да живи врло дуго од једне силуете, од једног погледа. Ми кристалишемо...

Зато сам ја, сигурно, наставио да мислим на ону девојку из Лозане. Успомена на њу била ми је пријатна. Један несавладљиви парфим чистоте појављивао се испод њене смелости ,као они нежни цветови који ничу овде до краја јесени. Ја сам осећао у њој дивни и племенити полет...

Лето је било прошло, и како то бива у планинама, врло брзо. Већ путничка кола, са својим звонцадима, пролазе само једанпут дневно, и често празна. Нема више странаца да нас разоноде. Зима ,тај други зид који заокружује ову долину, приближује се, и ми смо дупли заробљеници.

Лола, позајмите ми крила ваших птица да се спасем одавде....

Изела, 25 децембра

Да ли је она мала католикиња осетљива за церемоније око Божића, за поноћну мису на коју се побожно иде стазама пуним снега. Овде, око је-

А. Бордо: Краљица птица

3.

цела моја намера појавила у свој својој апсурдно-сти, и ја је никада не бих ни покушавао. Отуда је можда боље бити у журби: тада човек ради спонтаније, размишљање долази тек после.

Било је десет сати пре подне, а мој је воз кретао у једнаест. Ја гурних храбро капију која затвара пансион Берзенхајм, пређох кроз пусту башту, и зазвоних на вратима виле. Шта ћу да питам? Некакву измишљену лагарију? Нисам знао ни презиме Лоле: како да сакријем то? Путем сам, кроз стрме Лозанске улице измислио један план, за сваки случај.

— Госпођа Берзенхајм? рекох стидљиво девојци која ми отвори.

— Не госпођа — одговори девојка са јаким немачким нагласком који је наглашавао сваки слог.

— Онда госпођица?

— Уђите, господине.

Ја пружих своју карту. Уведоше ме у један мирни салон са сеоским намештајем, у коме ме дочека једна жена, између тридесет и пет и четрдесет година, црвена лица и са лорњетом, који ме подсети на ону даму, само нешто млађу, која је била са ученицама на броду. Ја јој објасних опширно разлог моје посете: да се обавестим о материјалним условима, моралним и новчаним пансиона Берзенхајм, због једне своје млађе сестре коју сам хтео ту да сместим. Једна штампана књижица била ми је одмах дата са једним охрабрујућим осмехом, који је упроштио многа иначе непотребна објашњења. Али ја додадох, као узгред:

— Моја сестра познаје овде две младе госпођице. Поручила ми је да их поздравим.

— Које?

Госпођица Берзенхајм старија није показивала никакву сумњу, само много одсечности. Посрамљен у себи од своје лажи, ја осетих да сам ужасно поцрвенео. Ипак ја наставих, употребивши све своје знање са великом вештином:

— Г-ца Ирма Шакељ и г-ца Лола... Лола...

— Лола Варзен.

— Тако је.

— Од 1 јануара овде није више г-ца Варзен, али позваћу госпођицу Шакељ, и састаћете се са њоме предамном.

Аутоматским кораком она оде, не сумњајући да сам је одједном ужасно омрзнуо. Дошао сам сувише је доцкан: птица је одлетела. И иронијом судбине, уместо Лолу, мени су слали дебелу Немуцу.

Г-ца Ирма Шакељ дотрча одиста, предвођена г-цом Берзенхајм. За то време цела је вила одјекивала од свирке клавира, играња и часова дикције. Учење је било сувише гласно: без сумње да су груди у свију ученица биле здраве. Ја познадох дебелу Немуцу која се одједном укипи на прагу, дрско ме одмери, затим се нагло баца к мени и зграби ми руку.

— Добар дан, господине.

Морам рећи да се била променила у своју корист. Од оне некадање дебљине остали су јој само црвени образи и поглед бескрајног здравља. И ја јој рекох:

— Госпођице, добар дан.

За то време г-ца Берзенхајм старија, пажљива и пуна дискреције, окренула се била једном углу и сређивала ноте. Срећом млада Ирма прибра се брзо и поче да говори на неочекиван начин.

— Лола ме је обавестила о вашој посети!

— Збиља?

— Да, кад је отишла. Молила ме је да вас примим у место ње. Ја ћу јој писати да сам вас вида.

И са једним значајним осмехом додаде:

— Али ви ћете јој писати пре мене.

— Није сигурно.

— Ах, тако сте лењи. Она ће се бринути што јој не пишете.

— Кад је отишла?

— 30 децембра. Она је у Паризу. Њен отац је секретар Аустријске Амбасаде.

— Знам, одговорих јој ауторитативно.

— Она има много браће и сестара. Једна њена сестра сада је овде, у место ње.

И да би г-ца Берзенхајм старија била обавештена о предмету нашега разговора, Немица се окрете и са највећим задовољством рече ове речи:

— Господин је вереник Лолин.

Г-ца Берзенхајм старија климну задовољно главом, али одмах напусти своје сређивање нота да би нас боље посматрала, или боље, да би само мене посматрала. Затим одједном, у сред другог неважног разговора, она ме упита:

— А ви сте били заборавили њено презиме?

Ја поцрвенех и бесан одговорих куражно:

— Опростите, госпођице, нисте ми били дали времена да га изговорим.

Убрзо скратих посету и опростих се од младе Ирме за коју ипак помислих да је дивна; зар ме није обавестила о Лоли и о њеној верности према мени? Г-ца Берзенхајм старија испрати ме до гвоздене капије, не устручавајући се да ми покаже доста ироније:

— Кад ћемо имати част да примимо госпођицу, вашу сестру? упита ме, кад јој се учтиво поклоних на капији.

— Не знам, госпођице. У сваком случају, могу вам рећи да су девојке у пансиону Берзенхајм добро васпитане и чуване.

Растасмо се хладно. Идући стазом кедрова, кад погледах у цепни сат, видех да је мој воз отишао. Ове редове пишем, док чекам други. Ово задоцњење је велика непријатност за мене: сада је требало да ноћу у Брицу и са читавим даном задоцњења да се вратим саоницама, које врше поштанску службу.

Повратак, и ао више угодан него одлазак,

биће мање триумфалан. Личим на једнога затвореника који је побегао, али коме је полиција ушла у траг.

Изгубио сам за свагда г-цу Лолу Варзен. Мој поход на Лозану био је једна од оних лудости које се не почињу два пута. Мала Аустријанка, природена Парижанка, заборавиће брзо своју смелу авантуру и младића коме је као у шали, између два осмеха, узела срце...

V

МАЛО ПО МАЛО...

...Г-ђа Андре Симиер, пошто је прочитала из бележака свога мужа, час са задовољним осмехом а час са гримасама, редове који су се односили на њу, морала је прекинути лектиру и спремити ручак своје ћерке, затим свој. Најзад је хтела искористити спавање бебе да би довршила ово читање. Али узалудно је тражила даље ставове обележене црвеном писаљком. Она не нађе више у тој години, 1900, до две три забелешке са њеним именом, а за време године 1901 и 1902 ни речи, баш ни речи.

— Он ме је заборавио, заврши она. Бедник! Вечерас му нећу ићи у сусрет.

Ипак погледа у часовник и израчуна у свести колико је још часова растављају од повратка тога бедника.

— Два сата! У четири сата замолићу Орсолу да спреми мала кола, и отићићемо сви троје. У четири и по, он ће изаћи из тунела. У пет сати бићемо код куће, баш пре но што падне ноћ.

Како је наставила са презривим осмехом да преврће листове, она одједном узвикну задовољно:

— Ево црвеног. Опет почиње.

Почињало је збиља под датумом: 15 фебруаром 1903.

— Два месеца пре нашег венчања.

Она опази да се њено ново читање неће свршити брзо, и зато се удобно намести поред колевке.

Париз, 15 фебруара 1903.

Ја сам у Паризу већ од 10 овог месеца, и треба овде да останем до 25, сутрадан по последњем дану карневала. После дебелог симплонског снега, човек је жељан да види света, много света, а нарочито оне женице које трче улицама, носем парају небо, и журе, журе да сврше што пре са својим врлинама. Сентиментални живот не занима ме много. Тамо у планини, ја сам своје лирске часове посвећивао своме клавиру: то је повереник према коме се нема тајни, и који вас никад не одаје. Са музиком и књигама ја сам себи обезбеђивао романтична расположења. Усамљеност нас приморава да у себи самима дубимо велике дубине, а земља копана дубоко много је плоднија. Али неки пут човек одбацује пијук, и осећа се сух као испечена земља. Одсуство од неколико дана и ларма Париза повратиће ме у природно стање.

Отрчао сам одмах по доласку, код мог старог пријатеља Артикса. Све његово ми изгледа привлачно, па чак и његов снобизам. Ја сам сељак са Изеле који разрогачује очи кад угледа много света. То је фатаморгана која не траје дуго. Повратак у моје планине или аудиција једне сонате Жана-Себастијана Баха разбија је.

Артикс ме одводи на представе, изложбе, па чак и у свет. Он ме уверава да је мој изглед отмен. Како слично веровање постоји и за његове слике, то сам само у пола поласкан. Прошле године, зар није покушао да ме ожени са једном милионарком, уосталом врло лепом? Била је ствар потпуно свршена, да сам само хтео да дам оставку на свој положај. Али ја сам тврдоглав као оне наше мазге. Увртео сам себи у главу мисао да се оженим само са оном девојком која буде пристала да пође са мном на талијанску границу. Треба веровати да је

то тежак услов, и да много ризикујем да ћу због тога, остати матори момак. Само мој пиано познаће моју лепу душу.

Заузет разним пословима био сам спречен да посетим Артикса неколико последњих дана. Јутрос тек одјурим у његов атеље, и нађем га где брља по једном платну. Међу нама је утврђено да ја не разумем сликарство, и то му уштеђује многи мој рђав комплимент. Из учтивости ипак, ја посматрам пажљиво његове портрете, јер он се специјализирао у портретима, нарочито женским портретима. Он је сликао најлепше Парижанке, младе жене, девојке, па чак и старије даме које подмлађује за доста новаца.

— А твој модел? упитих га пошто се уверих да је сам, и не гледајући његов рад.

— Ево га, одговори ми он.

И пружи ми једну фотографију. Ја постах саркастичан:

— Силян уметник! Ти увеличаваш фотографије. У Изели имамо једнога Пијемонтеза сликара, који такође продаје своје слике на метар.

Артикс прима увек шалу да би добро после одвратио. Али овога пута није био зато расположен, био је забринут. Он који никада није сумњао у своја уметничка дела, спусти кичицу обесхрабрен.

— Да одговори ми, незгодно је стављати на платно жену коју нисам никада видео. Прелив косе, израз погледа, боја образа, покрет тела, како све то може да ода једна фотографија? Али обећао сам барону Фистеру.

— Какав барон Фистер?

— Ти не знаш Банку Фистер?

— Из Берлина?

— Не, не, из Париза. Наши банкарски имају често страна имена. Заљубио се у ову девојку толико да хоће да се ожени њоме.

— Колико година он има?

— Дивне године за заљубљивање: педесет. Али он је богаташ; она нема ни марјаша, а лепота захтева много луксуза.

— Твоја прича је ужасно банална.

Хтео сам да бацим на сто фотографију и не погледавши ту Ифигенију „за продају“, кад он даде:

— Овај портрет је изненађење, које он њој спрема. Али немогуће ми је да га наставим док не видим модел. Срећом, могу да га сретнем у понедељак увече, или идуће недеље у Аустријској амбасади.

Ове последње речи одједном ми из већ заспа-лог сећања пробудише заборављену слику, слику Лоле опкољену птицама. Она искочи одједном, као играчица кад излази на сцену. И ја нагло погледах фотографију коју сам презирао.

Била је она!

Познадох је одмах. Па ипак, између ове девојке елегантне и горде у својој лепо скројеној хаљини и оне девојчице, у пола мушкарца, која је самном говорила на обали Лозане, било је толико исто разлике колико између пупољка и руже. Али има на нашем лицу неких знакова који припадају само нама и не дају да будемо слични другоме и кад су све друге црте сличне. Онај израз очију, онај падајући угао уста, још више падајући него некада, све је то било оне моје мале Лоле, само сада Лоле много лепше, финије, сталоженије, али и тужније, Лола без екстраваганција, већ пробуђе-на из својих снова, и способна на удају из рачуна, али не и срећна.

Моје узбуђење, уместо да ме отупи, још више изазва моје нерве и моју свест да се на нешто крупно решим.

Уверих се једним погледом да портре Артик-сов не беше ни скоро готов ни сличан њој, и одго-ворих лагано њено име:

— Госпођица Лола Варзен.

Артикс учини покрет изненађења:

— Ти је познајеш?

— Да.

И чак храбро додадох:

— Ова фотографија је украђена, убеђен сам.

— Можда.

Да би ми показао да је обавештен, сликар ми добаци ово обавештење:

— Г-ца Варзен је врло хладна, врло резервисана, изгледа. Тај сироти барон Фистер је толико лудо заљубљен у њу да не може а да је не види. Дуго га је она систематски избегавала. Тада он не нађе ништа боље, да не би био потпуно лишен ње, него да украде ову слику из салона њене мајке. Један финансијер не мисли дуго да нешто узме.

Ја сам држао дуго у својој руци ову драгоцену фотографију. Лагано је метух у један коверат, и ставих је у унутарњи џеп свога жакета.

— Шта радиш то? упита ме Артикс зачуђен.

— Ништа. Сад је ја крадем.

— Шта?

— Да, ја је узимам.

— Ти си луд. А мој портре?

— Нећеш га направити.

— А барон Фистер?

— Он се неће оженити госпођицом Варзен.

Артикс, врло опрезан пред мојим речима, бојећи се да није шала, а чудећи се мојој сигурности, са којом сам говорио горње речи, поче да се смеје:

— Какву то сад комедију изводиш предамном?

— Нема ту комедије.

— Али она ће ме скупо стати.

— Боже сачувај. С каквим правом сликаш ти неког без његове дозволе?

— Али ја сам ти објаснио да је г-ца Варзен вереница барона Фостера.

— То он каже, али то није истина.

Чудио сам се својим речима које су излетале

тако саме од себе, и које у место да су изгледале неразвишене, имале су у себи више истине него неки спремани говори; као да ме је какав малициозни дух обавестио о свему овоме надугачко и нашироко.

— Имаш право, признаде ми мој пријатељ који је имао поштену душу. Тај велики монденски догађај има да се реши у понедељак на балу који приређује госпођа Линеј-Монтан. Од куд то да ти знаш за све то?

Ја се пожурих да триумфујем:

— Видиш да знам! Можеш ли удесити да ме позову код г-ђе Линеј-Монтан?

Он се насмеја кроз своју плаву браду:

— Под једним условом.

— Примам га.

— Да ми испричаш своју љубавну историју.

Решавао сам се једну секунду, али био ми је потребан врло много да нисам могао да му ускратим своје поверење. Он је дискретан, паметан и добар саветник. То је реткост и чак новина код уметника. Он оставља лудости и брбљања дипломатама. Ја му испричех детаљно моја два давна сусрета са њом, нагласих претерану важност коју сам им придавао у мојој усамљености. Он нађе огромно задовољство у свему томе: опазио сам док сам му причао како је уживао, као риба у води.

— А сада, упита ме да би завршили ствар, шта мислиш да чиниш?

Ја дрско рекох:

— Да је отмам барону Фистеру?

— Ти мислиш да је тражиш за себе?

— Па да.

На ово тврђење, мало глупо, признајем и сам, Артикс се затресе од смеја, као дрво са кога тресу јабуке. Морао сам да чекам да се умири, да бих могао наставити разговор. Он се нагло умири, да би ми дао благонаклоно уверење:

— У ствари, ти не ризикујеш ништа.

Шта је хтео тиме да каже? Ја сам га упитљиво посматрао.

— Предложи јој да пође с тобом у твој дивљи крај.

— Предложићу јој.

— Биће занимљиво. Ако пристане, ја ћу ти изградити бесплатно њен портре. То ће бити мој поклон за свадбу. У противном, наставићу рад за барона Фистера.

И он закључи овај разговор питањем:

— Јесте ли сви ви инжињери оволико романтични?

— Е мој пријатељу, одговорих му, јесмо ли ми господари наших најважнијих догађаја нашега живота? Ми се рађамо, волимо, стварамо, умиремо без да наша воља у томе има учешћа. Све женидбе су романтичне: романтичност се појављује у најреалнијим пословима. Како би ми били бедни, да смо само резонски људи. Има у нама срећом, једна сила која нас води. Кад ти радиш, зар не осећаш како ти она држи твоје кичице?

— Не, рече он, ја сам један свестан уметник.

И са дотле непознатом скромношћу додаде баш оно што сам тога тренутка помислио:

— И зато нисам уметник више врсте. Оковао сам свој инстинкт, место да сам га пустио да заповеда; потчинио сам своју уметничку страст уређењу мога живота. Има у твојој теорији велики део истине.

Дирнут овим признањем, ја промрмљах :

— Пријатељи се познају по томе кад један другом поверавају своје пријатељство. Пријатељство је тако исто тајанствено као и љубав, Симпатија, за коју те чикам да ми је објасниш, мање нас вара но сви твоји рачуни. Како сам осетио твоју поверљивост; твоје срце под твојим скептичким изгледом не бих могао открити?

Одмах је Артикс био за моју ствар:

— Па добро, нека тако буде. Ја те водим у

понедељак код г-ђе Линеј-Монтан. Бићеш пред-
стављен г-ци Варзен.

— Непотребно. Ја ћу јој се сам представити.

Он ме погледа са пуно пажње, испитивачки:

— Било би некоректно. Али ти си луд. Она ће
ти се насмејати у лице кад јој будеш понудио
„луфтирање“ у Изели.

— Драги мој, ти не познајеш жене. Уместо да
им се снисходљиво ласка њима треба тражити у
животу много мука и храбрости. То је најбољи на-
чин да их опчиниш: кад су од расе, оне су широко-
груде и горе од жеље да се жртвују.

Артикса су моји парадокси много занимали:

— Та психологија планинаца слабо је примана
од наших Парижанки. Нека г-ца Лола претпостави
твоју колибу палати Фистер, и убедићеш ме.

— Сада, рекох му, твоја улога почиње. Хтео
бих тачна обавештења о породици Варзен, њеном
пореклу, вери, угледу, имању и т. д. Ја рачунам на
тебе да ову анкету извршимо добро и сигурно.

Овога пута, мој пријатељ, ме погледа са жа-
љењем:

— Дакле то је озбиљно? Ја сам мислио да је
само шала.

— Ни најмање.

— Али не проси се девојка која се два пут
срела на улици.

— Била је дете. Није ми дала ни да јој пољу-
бим руку. Али ја сам лепо видео под њеном одлуч-
ношћу, њено лично достојанство.

— Ти си заслепљен. Кад си приспео у Париз?

— Има пет дана.

— Ниси још имао времена да ступиш у кон-
такт са реалношћу. Имај стрпљења, и разумећеш
колико је апсурдно.

— Не, не. Ја желим да поведем са собом једну
жену, своју жену, у своје планине. А она је моја
вереница: она ми је то казала. А најзад, сам си
приметио, не ризикујем ништа. Ако она није онаква

какву ја замишљам, она ће се насмејати моме предлогу.

— Тачно је. Али зашто да се обавештаваш о њој? У твојем душевном стању, све то није нужно. Ослони се на твоју мрачну силу која те води увек добром.

— Не исмевај ме. Природа нам даје само интуицију; на нама је да њоме управљамо, да је допустимо. Разум има да нас помаже редом, и ако није први.

— А ако моја обавештења не буду добра?

— Онда нећу ни тражити да је видим. Али биће све добро. Знаш ли где се можеш обавестити?

Артикс побеђен, признаде:

— Срећом, знам.

— Од данас до понедеоника имаш ли доста времена за то?

— Имам.

Он устаде:

— Идем одмах да пробијам твој тунел.

— Хајде, али прво нађи светлости.

VI.

ПТИЦА ГРАДИ СВОЈЕ ГНЕЗДО

Париз, понедељак 23. фебруара 1903.

Последњих осам дана провео сам у великој бризи. Код Артикса сам се измотавао онога јутра, правио важан и хтео да засеним. Не знам каква глупост тераше ме да се цапам, кад сам видео њену фотографију. Говорио сам неразмишљајући, као кад човек пуца на нишанећи. Артикс је имао хиљаду пута право. Женидба је ствар врло озбиљна. Али зашто ми је у петак послао писмо са позоришном картом. Писмо је садржавало само ове речи: „Вечерас, у Опери?“

То вече ми изазва грозницу. Давала се опера „Валкира“ која приказује љубавну фаталност. Узалуд сам тражио мога пријатеља по фотељама на балкону и у првим редовима партера, и за време првог одмора, у фоајеу. Он није дошао. Али није ми требало дуго времена па да дознам узрок његовог писма. Прегледајући својим лорњетом венац првих ложа, зауставих се на једној групи девојака, доста сличних пролећу какво приказује Сигмунд, и ја познадох Лолу. Треба да кажем да сам одмах престао да слушам, или боље да су акорди оркестра пратили сада песму мога срца. Онај шлем њене косе, прави нос, онај топли тон њених образа милован светлошћу, те црне очи у којима бљешти тако живи пламен живота, како да их заборавим?

Тамо горе, у Симплону, тако су ми дуго и често дочаравали сећање...

Она се наслањала на ограду ложе, обнажених руку и груди лаким деколтеом, који је давао више слободe и љупкости покретима њене главе. Гледала је позорницу или салу празним погледом, који је јасно одавао да духовно није ту; гледала је око себе неким разочараним погледом, чији израз беше још више подвучен обореним уснама. На обали Лозанског језера најмању непријатност изражавала је својим ктовима усана, али никада не видех њене усне под овако обореним углом. Шта су то тако на жао учинили Лоли ових последњих година? Какав су то крах претрпеле њене наде? Она је уживала у највећој срећи и била као у пијанству живовања, кад сам је срео. Сада је она знала, и ако доцкан, за празно осећање бедне судбине, која често и у раној младости већ оцртава границе докле можемо доћи, без обзира на све наше жеље и снове.

Целога вечера ја не скидах очију са ње. Музика, на махове, будила би је из њених мисли, и њено лице би се изменило. Тако сам сазнао за њену праву лепоту, када је радост узбуди. Видех исто тако и малу гримасу њених усана за време одмора, када је одржавала преко воље разговор са једним човеком већ у годинама, вероватно врло вичном високим круговима и значајном по положају, за кога сам одмах био уверен да је барон Фистер. Пожурих се да га омрзнем, не без разлога, јер његов ми се поглед чинио увредљив, понижавајући за једну жену. Са муком сам могао сносити његово присуство, и после онога што сам видео на лицу Лолином, изазвало ме је да збиља полудим од беса.

Да нисам био дошао у Оперу, вероватно је да бих напустио своју идеју, али сада, после овог сусрета ја морам видети г-цу Варзен, говорићу јој и можда потсетити је на оне њене чудне речи... Једино још ако анкета Артиксова не буде донела повољне

результат. Зашто ме није још никако о томе обавестио? Он ће доћи по мене сутра после вечере, да ме одведе на бал госпође Линеј-Монтан. Чека ли он последњи тренутак да ме више изазове или да ме страшније исмеје?

На покладе, 24 фебруара.

... Артикс је дошао по мене јуче увече око девет часова. Он се посадио у мојој хотелској соби као да ће у њој становати, и док сам га преклињао да ми каже истину, он је лагано палио цигарету. Најзад, исприча ми ову причу:

— Варзен су одлична породица, католици, по реклом из Тирола. Имали су велика имања, рђаво управљана од једнога необазривога претка, и најзад подељена између четири сина; тако се породица нађе сведена на сасвим обичне пропорције. Ступивши врло млад у дипломацију, г. Варзен је у њој направио више солидну него сјајну каријеру. Експерт у административним пословима, он је неопходан у амбасади Аустрије у Паризу. Његова жена је једна безбрижна Талијанка, која воли мало да преувеличава ствари, али врло пријатна и добра жена. Имају шесторо деце: најстаријег сина, официра; другог, секретара префектуре у Сарајеву, где изгледа да ће имати велику будућност; најзад, Лола. Троје осталих су мали...

— Одлично, рекох.

Али он настави:

— Г-ца Лола је одгајена у Лозани због неке мале слабости здравља, која је ишчезла потпуно. Ти се ниси дакле преварио. Образована је, музикална и пошто се показала по изласку из пансиона као карактер немиран и независан, она је налазећи се од тада у отменом друштву постала повучена и резервисана, што много лепше пристаје једној младој девојци, и ако је та особина престала бити у моди.

Ја одговорих само :

— У реду!

Он додаде као узгред:

— Њен мираз биће врло мали.

Ја му одговорих:

— Могу и без њега.

Али он сачува отров на крају:

— Вечерас, она има да прими понуду барона Фистера. Ми стижемо сувише доцкан као оно О-фенбахови карабинијери.

Ја се нагло исправих са изгледом човека спремног за борбу:

— Вечерас? Онда имамо времена.

Без обзира на моје нестрпљење, он ме задржа још читав сат објашњујући ми код кога се обавештавао за своју анкету, да се не би на балу показали као паланчани, што долазимо сувише рано.

Најзад, дођосмо у палату г-ђе Линеј-Монтан, у авенији Булоњске Шуме. У предсобљу се нађосмо са гомилом гостију који су се журили да уђу у салон. Артикс ту примети једног господина, доста декоративног, црвеног у лицу и са очима на врх главе, коме ме представи не без задње намере. У њему познадох мог човека из Опере: барона Фистера. Поклоних му се ужурбано и уђох у салон испред њега, без много пажње према њему. Када се поздрависмо са домаћицом куће, ја рекох Артиксу:

— Сада ме остави. Ја ћу се сам објаснити.

— Али ти њу званично не познајеш?

— Остави ме, кажем ти.

Срце ми јаче залупа тога тренутка, јер г-ца Варзен ступи у салу. Била је у белој хаљини; у својој дивној црној коси имала је велику машну од златне пантљике у облику крила, која даваху њеном витком телу нечега ваздушастог, и то ме потсети на оне галебове на Женевском језеру, када су са позлаћеним крилима од алпијског сунца, облетали око њенога лица. Приметих не без туге њено бледило и падајуће углове њених усана. Зар

— Госпођица Лола, ви нећете поћи за барона Фистера.

— Ох не! рече она брзо набравши обрве.

— Ја путујем сутра увече. Хоћете ли да одем без одговора?

Она се мало насмеши, и угао њених уста подиже се мало:

— Ви увек путујете сутра!

— Овога пута, ја ћу се вратити. Вратићу се да вас поведем. Ви сте тражили нешто тешко, херојско да се изврши. Ја вам пружам прилику.

Она се још смешила, и њено младо лице би измењено:

— То није херојски, то није тешко, то што тражите од мене.

И збуњена што се одала, она обори очи и додаде:

— Валцер је завршен већ добар минут, господине. Вратите ме.

— Већ?

— Сутра, пошто путујете, дођите да видите моје родитеље.

Не измењасмо више ни једне речи. Када дођосмо до њеног места, ја рекох просто:

— До виђења, сутра!

Она ме поздрави са оном неупоредљивом љупкошћу, у којој ми је ова девојка с птицама, моја краљица птица, дала прилике да уживам. Није играла више и мало после, она се повуче са бала са својом мајком, која се изгледа љутила због тога наглог одласка. Ни ја нисам више имао никаква посла на балу г-ђе Линеј-Монтан. У своме љубавном егоизму избегах Артикса, и вратих се сам пешке дуж булевара до свога стана, да бих што мирније уживао у својој срећи...

VII

У ГНЕЗДУ

Пошто се по излазу из тунела окупао и преобукао у нарочитој згради за хигијенске сврхе, Андре Симиер, срећан што 'опет види сунчеву светлост, упути се брзим корацима ка својој кући. Сунце је већ било зашло за сувише блиске планине. У овој долини Изеле, оно нестаје увек брзо. Али његови светли трагови још су се видели на супротној страни брегова, чије су дивље стене биле све румене од њега. Већ је равница у долини, покривена раним сутоном, имала изглед жене покривене велом.

— Овде, помисли млади човек, чак и лето има извесну меланколију.

Али у себи, он осети силну радост кад на једном савијутку пута опази поворку која му је ишла у сусрет: колица коју је гурала Орсола и Лолу која је журила њихов ход. Он не примети више да је вече растуживало све више природу и удари прецицом преко једне њиве да скрати пут за читавих педесет метара. Лола му је махала својим непотребним сунцобраном, али беба је остајала неосетљива под кровом својих колица, што ипак није спречавало младу мајку, после пољупца на поповратку, да потврди своме мужу задовољство одојчета чим је видело поново свога оца.

— Ниси се досађивала за време мога одсуства?
упита Андре своју жену.

Он се није ни сећао више оних бележница које
joj је дао на своме поласку.

Она баца један брзи поглед на служавку која
је ишла испред њих, и проговори:

— Ја се никада не досађујем без тебе.

— Ах!

— Пошто мислим на тебе... А затим, ја радим
као Кловис!

— Који Кловис? запита млади човек кога су
Лолине мисли интересовале.

— Па горди Цикамбер.

— Ти си гледала непрестано твоју кћер?

— Не, ја сам сагорела оно што сам обожавала.

— Шта си то до ђавола изгорела?

— Мог вереника, врло просто, који је живео
у твојим бележницама.

— Ти си изгорела моје сироте бележнице?

— Због ове овде унутра.

Она показа своју бебу која се смешила на
тужну планину.

Андре протествова:

— Зар нисам заволео одмах ону девојку са
птицама, моју краљицу птица?

Она га узе за руку без обзира на људе који
су пролазили поред њих друмом.

— О да... чак нисам то ни заслужила. Била сам
тако смела.

— Али прозрео сам твоје срце, Лола.

— Онда сам волела целу васељену тако лепом
љубављу!

— Зар је не волиш више толико?

На њеном лицу се појави један дивни осмејак,
и он не нађе више, и ако је тражио, онај мали знак
разочарења који се раније увек крио у угловима
њених усана.

— Да, одговори она, али моја се љубав сада
усредсредила.

Били су баш на једном савијутку пута. За тренутак били су заклоњени од страних погледа. Орсола је испред њих достојанствено гурала колица. Он се наже ка својој жени да је пољуби.

— Сећаш ли се, прошапта он, оног пута са кедровима?

Она окрете главу од њега :

— И сада црвеним када се тога сетим.

— Зашто да црвениш, Лола? За једног другог, ти се не би вратила натраг.

Брзо она се окрете озарена лица:

— Ти ми никада ниси изрекао слађе речи.

— Од кад си ми постала жена, мислио сам често на то.

— Рекао си ми, и то ми је најбоља накнада. Сада нећу црвенисти више због оне луде девојчице из пансиона.

И озбиљно додаде показујући поново своју кћер:

— Ова ће ипак бити боље чувана.

— Зар жалиш нашу романтичну љубав?

— Не, али већ почињем да дрхтим за њу и ако се она тек родила. Зар ти ниси могао бити и неки неваљалац?

— Хвала.

— Ја бих желела да ова мала буде мање пре-нагљена по њена мајка. Ми смо биле узнемирене, уздрмане, пометене. Ми смо мислиле да је покрет срећа. Али срећа тражи више мира.

Он обухвати и мајку и дете једним бескрајно нежним погледом.

— Да, рече он, свака генерација негује наду да ће боље осигурати судбину идуће. А свака ради по својој глави.

— Моја ће ме кћер слушати.

— Нека чује чему си мене научила, Лола: шта треба рећи младим девојкама.

— А шта то?

— Да им не треба нудити лак живот, већ

ценећи их више, рећи им да се уздаду у саме себе, и од њих тражити, са њиховом љубављу, храброст, напор, издржљивост. Срећа је као ове планине, које видимо око нас: треба се помучити да се човек попне на њих, али зато сунце купа планинске врхове и када је долина у тами.

Деца су пресудила

Дивна је то долина коју ивиче шумовите планине. Кад се човек нађе у њој, пита се у чуду како је дошао ту, кад један стари историјски замак, постављен на врху једног брежуљка, брани улаз у долину. Ваздух је оштар, воде довољно и освежавајуће, а изглед животодавних борових шума умива човечији поглед.

Дирекција хотела је имала дивну идеју да трпезарију постави на једно мало двориште засенчено платанима. Тако се обедује напољу, у дрхтавој сенци старих дрвета. Каткад неки широки лист, осушен пре јесени, као меланхолични предзнак откида се сам од себе, без ветра, лебди један тренутак у висини, па достојанствено силази лаганим летом и као какав мали аероплан добро управљан, атеририра на некој корпици са воћем или на фризури које даме. У септембру ту је већ сувише хладно, и на најмањи покрет ветра пада много лишћа; онда се већ мора обедовати под кровом.

Иза гвоздене мрежасте ограде друм је, којим пролазе ужурбани аутомобили.

За време док се руча или вечера, догоди се да музиканти - луталице улазе без великих церемонија у двориште да разоноде туристе својом мачјом музиком. Ту је често некаква виолина што шкрипи, гитара која својом монотонијом нервира, озбиљно виолончело или шиштећа флаута. И баш кад се претерало са концертима и бакшишима, и желело најзад мало мира, појави се један сироти

ђаво певач, чија је погрешка само у толико што је нашао да дође баш после толиких других, и њему забранише улаз у двориште хотела. Узалуд је покушавао да уђе, позивао се на права уметности и своје беде. Чак је показао знак у рупици од капута, да је рањеник из рата. Патио је у рату, али и на то се више нико не окреће. Зар смо тако заборавни?

Вратар је био немилосрдан. Најзад, добро, добро, он ће да иде. Али пут припада целој свету. Не могу га отерати са друма који подједнако припада и просјаку као и аутомобилу од четрдесет коњских снага. Он ће ипак да одпева нешто, певаће зато што му се пева, за себе а такође и нама који смо присиљени да га слушамо. И он стаје иза ограде. Два ударца у мандолину да се увери да добро резонира, да су жице наштимоване, и он почиње.

Дали сте чули кадгод у пијемонтеским равницама, хорове сељака када се враћају са косидбе или бербе грожђа? Гласови су топли, они се заљубљиво спајају у висини, и равница коју вече напада пре но што ће је успавати, изгледа као да сама пева химну природи. То је радост земље која се пење испред сенке ноћи.

На белим бродовима који саобраћају по језерима Комо или Гранде, да ли сте кадгод чули каквог рибара или рибарку, који враћајући се на својој барци, певају неки популарни рефрен, славопојку своје лову. Вода носи глас као неким чудом. И тада се чини да сама вода, још уздрхтана од дневне светлости, пева.

Али тек вече је чудни магичар. Оно мења узвике радости који се отимају са људских усана после дневнога рада, и ми најчешће у њима откривамо раздирућу тугу, вапај несрећних судбина, ужасну сладост немогућих или неостварених љубави.

Наш певач није имао јак глас. Не говоримо сувише гласно ако хоћемо да га чујемо! Речи његове

песме мало су језовите. У њој се говори о месечини на гробљу, можда и о духовима, не разуме се баш најбоље у чему је ствар, и ни повећи број куплета не уноси више јасности. То је нека стара романса из романтичних времена: подсећа на Шпанију, на страст и смрт. Али његов глас има изненађујућу чар. У почетку није се то приметило и настављао се разговор. Мало по мало говорило се све тише, најзад ућутасмо сви. Тада као да је био он сам у башти, под платанима. Није било више ограда: он је био ту, сасвим близу нас, близу наших душа.

Није то био просјак, већ Пелеас који говори са Мелизандом на обронку извора. Да, баш то: имао је глас незабораван, патетичан, глас који се увлачи у душу, стреља срце, и који чујемо да одјекује у нама и кад се ућутао, као успомена, као осећај у коме се уживало, као каква нежна авантура која се стварно преживела. Како чудна ствар! Такав глас, већ уморан и тако слаб у црним устима једног сиротог човека који пролази друмом! Он је завршио своју песму, и нико то није ни приметио. Нико није приметио, јер га још слушају, јер треба још добар тренутак да ехо, његове песме ослаби и умре.

Али сада то је био један други глас који одјекну, глас који преклиње, затим прети, и најзад проклиње. Тај сироти ђаво, који је певао за сав тај свет који је ручао — а истина је да је певао иза једне гвоздене ограде, на друму, непозван, чак без дозволе — тај гладни човек који је за време певања могао видети на столу толико разних јела, овде једну освежавајућу дињу у леду, онде располућену рибу са дивним ружичастим месом, онамо пиле лепо испечено, а на све стране разнобојно воће које је морало бити укусно и сочно, — тај гладни човек хтео је у замену за своју песму мрвице са наше гозбе. Он је пружао капу у руци за милостињу. Ништа више до само једно брзо скупљање, шта кола, и он ће отићи. Обећава да се неће задржавати, да неће наваљивати, само ће ићи од једног до дру-

тог без задржавања. Како? чак ни то. Чак ни тај пролаз поред столова који ће готово трчећим коракком обавити. Ни то му се не да. То није право: он је певао. Он је дао оно што је имао у своме стомаку, и не добија ништа у замену. Онда је то права заседа: опљачкали су га, убијају га; па то је горе него у рату, горе него за време Немаца. Не остаје му ништа друго него да цркне од глади негде поред пута. Али Бог не дозвољава такав ужас: видећете да ће послати огањ и лед, јер Бог располаже великим средствима. Непотребно је да њега свирача дирате, да га гурате: он није глув, он није идиот, он ће отићи кад га терате. Али то је, збиља, врло ружно.

И збиља, он одлази, јадан, побеђен, сломљен, оборене главе, и његова мандолина у опруженим рукама, само што не додирне земљу.

Оно што се десило тада, било је дивно, као нагли лет галебова над непокретном језерском површином: они су били до сада једва приметне тачке на води, а одједном залепршали су белим крилима по ваздуху, и створи се читав облак перја у сунцу које трепери.

Готово за сваким столом где је било деце, једна девојчица или дечак је скочио, тражили брзо по једну пару од родитеља — брзо, брзо, ситнине! Немате ситнине? онда један крупнији новац, онај од сребра или папирни новац, много папирног новца, пошто та прљава хартија сигурно да не вреди много — и ево их где трче, у ружичастим хаљиницама, у белим хаљиницама, јутарњим хаљинама, у кратким панталонама, да стигну певача. Деца се нису договарала, нити измењала знаке међу собом, већ само у једном покрету, спонтано, бацила се да учине добро дело. И много више него дело сажаљења, то је било, ја верујем, једно осећање праведности. Можда су она, нејасно, наслутила да је било и тога у оној песми.

Они стигоше сиротог човека, напунише му руке

са новцем, сребрњацима и нарочито гомилом банкнота свих боја, и одмах се у трку вратише натраг, јер деца не очекују захвалност.

Певач их је гледао мало зачуђен. Није их могао разумети, части ми. Није просио, а они су трчали за њим да му даду новаца. На такву потеру није био навикнут. Ипак је то било лепо од те дече. Па да ли ће да оде од њих тако, не рекавши им ни хвала? Човек је учтив, кад већ има ту част да буде уметник. Исправљен, развесељен, горд као човек који ни од кога није ништа тражио, он се поврати понова иза оgrade и певаше понова. Овога пута његов болни глас нађе, ма колико да је дубоко у себе морао да дуби по успоменама, акценте неке чудне победе...

Посмртни брак

Г. од Пуизоа, некадањи дипломата, када чу од својих лекара да су му дани избројани, позва своју некадању пријатељицу, госпођу од Рива, да би је питао за савет због свога тестаментa. Она дојури одмах и не могаде да сакрије велики бол за својим пријатељем, који покуша да је утеши што је боље могао овим речима које нису биле лишене извесне говорничке вештине:

— Ја мислим да вама оставим своје имање.

— Ви то не мислите озбиљно, пријатељу мој.

— Врло озбиљно. Ја немам родбине, а не осећам никакву вољу за милостињом. Извлачити људе из беде увек ми је изгледало непаметно, и противно потребном диференцирању друштвених класа. Пристајете ли?

— Али ја одбијам. Рекло би се да сам била ваша пријатељица.

— Зар нисте то били? Или жалите што сте то били?

— Била сам и не жалим. Али од тога времена има двадесет година: било и прошло. Ја немам потребе за вашим имањем, и више ми је стало до мога угледа, због моје деце.

— Ах, на то нисам мислио.

Било је тешко умирућем г. од Пуизоа због ове лекције о друштвени обзира, њему који је цео свој живот провео у строгим протоколарним формама.

Међутим г-ђа од Рива размишљаше.

— Дали би хтели, рече му најзад она, да ми учините једну велику пријатељску услугу.

— Нема сумње.

— Па лепо, ожените се са госпођицом од Гонфарона.

— Али, драга пријатељице, ја се некада нисам оженио због вас.

— Ожените се сада због мене.

— Ви заборављате у каквом сам стању.

— Баш мислим на њега. Госпођица од Гонфарона је моја усвојеница. Она је сирота и нема никога, тако да је мени на терету. Већ је мало пре зрела девојка, и готово нема више изгледа на удају, и ако је то храбра девојка, ни најмање глупа, лепо изгледа, ма да није лепа.

— Човек се не жени кад треба да умре.

— То је баш тренутак. Нема брига. А ви ћете осигурати будућност тој девојци која из свих обзира, заслужује ту пажњу. Било би једно добро дело. Ви их немате толнко у вашој активи...

— Добро дело мало чудновато. Да ли ће ми Бог то узети у обзир?

— Сигурно.

— Најзад, ако би то вама причинило задовољство.

— Хвала, пријатељу...

— Хоће ли бар ваша штићеница носити моје име са чашћу која мени одговара?

— Ја вам гарантујем. Уосталом она га не би носила дуго.

— Зашто?

— Преудала би се. Људи, чим виде угледну фирму, трче к њој.

— Дакле ја ћу бити њена фирма.

Није могао прозрети намеру госпође од Рива, која би у том случају његову удовицу удала за свога сина, и тако опет дошла до имања свога пријатеља. Он уздахну и заврши:

— Узмите на себе све формалности. И пожу-

рите, драга пријатељице, јер немамо много времена. Доведите ми моју вереницу, како бих се упознао са својом удовицом.

*
* *

Он је много волео жене, и овај романтични гест *in extremis* чинио му се занимљив. Болест га је освајала без много журбе и остављала му потпуну слободу духа. Г-ђа од Рива представи му своју штићеницу, која се мало нећкала. Он се пожури да је убеди.

— Ви се решавате да се удате за једнога старца. Али ја вам нећу сметати. Ви ћете само на своју велику корист, заменити код мене Републику.

— Републику, господине.

— Па да, Републику Француску. Њој би отишло своје богатство, ако ви одбијете моју понуду. Зар не пристајете да вас претпоставим Маријани? или осећате за њу неку несхватљиву наклоност?

После много молби, она пристаде. У ствари ова комбинација није јој изгледала много тешка, јер кад је жена млада, а већ се од живота примиле многе грубости и увреде, она пријатним оком гледа на промену свога материјалног стања, па чак ако би та промена захтевала и извесне жртве, у које је боље не улазити дубоко. Г. од Пуизоа, на својој болесничкој фотељи, у којој је проводио два или три сата дневно, у место мучног изгледа умирућег човека, имао је изглед старца, финих црта са лепом белом брадом и интеллигентним челом. Био је то леп човек од својих шесет година, лепо сачуваног лица, можда само мало и сувише бледог, да би га збиља сматрали да је у животу. Али он је обећавао да ће умрети; једном речју, привлачна слика, ни најмање мучна.

Венчање би обављено у болесничкој соби, и млада се настанила у кући свога мужа,

Убрзо потом болесничково стање је почело да се погоршава. Она га је гледала са толико више пажње, у колико је остајало мање времена да га гледа. С времена на време, он би јој се извињавао можда мало и иронично, за напор који она чини због њега. Међутим, он се борио са болешћу са непредвиђеном снагом. Г-ђа од Рива, која је долазила често да обиђе своју штићеницу, изјави лекарима о томе своје чуђење. Не зато што је желела одлазак свога пријатеља са овога света: она је била само једна од оних жена, домаћица, које су волеле уредан живот и догађаје предвиђене раније; она није волела изненађења, па чак и када су била пријатна. Али лекари су је умиривали. Болест Г. од Пуизоа није могла трајати дуго.

Тако прође месец дана, са променама час на горе, час на боље. Пожртвовање младе жене није се демантовало ни једнога тренутка.

— Ви плаћате скупо своје наследство, говорио би јој неки пут њен муж.

— То се не купује, господине.

— Збиља. Преклињем вас, умерите се.

У међувремену напада, болести он ју је испитивао, обавештавао се о њеним ранијим жалосним успонима, храбрио ју је да се нада, затим давао јој савете који су садржавали у себи одрицање, опраштање, много духа и неки пут и мало срца. Једнога дана, најзад, требало је пожурити се с тим: изјавише му да је спашен.

— Немогуће, протествовао је он.

Али лекари потврдише, и он немаде куд.

— Ја не могу друкчије кад је тако, промрмља смешећи се. Али само то је врло непријатно.

Он позва одмах г-ђу од Пуизоа да би је обавестио о овој новој ситуацији,

— Знате ли, госпођо, да нам се десила најнепријатнија ствар на свету?

- А шта то ,молим вас?
- Ја сам осуђен да живим. Направио се неспоразум, и наш брак не вреди више.
- Ви ме можете отерати, одговори она.
- У томе и јесте ствар, дете моје. Зар није било уговорено да се ви удате за мене, да би на тај начин поправили неправду судбине према вама? Ви сте имали да присуствујете мојој последњој болести, и да постанете девојка — удовица са лепом рентом. Али, ја не одговарам више својим обавезама. Остаје ми само још једно средство.
- Које, молим лепо.
- Да раскинем наш брак, наш привидни брак, и да ми дозволите да вам дам мираз.
- Ја нећу примити никакав мираз.
- Али молим вас, будите разумни. Без тога бићу уверена да ми нећете да опростите што нисам умро.
- Ја сам та ,господине, која вас преклиње за опроштај.
- Ви рђаво тумачите улоге.
- Не. Крај ваше постеље, ја сам себи горко пребацивала за трговину на коју сам пристала.
- Ех, без ње ви не би ни били поред моје постеље. Уосталом, ви сте довољно кажњени.
- Да, пошто ме терате од себе.
- Али ја вас не терам. Ја желим само да поправим своју несмотреност.
- Значи да вам се ја не свиђам.
- Ви? Треба рећи да ја вама дугујем за своје оздрављење. Један тајни инстинкт, о коме лекари немају ни појма по своме обичају, задржавао ме је на ивици провалије. И та снага одолевала је грозници, умирању. Ја сам се са радошћу и оптимизмом уз себе борио противу смрти. А тај тајни инстинкт, сада га тек разумем, били сте ви! Ваше присуство вредело ми је више но сви они лекови, и ја сам себи често понављао: „Како је то лепо и освежавајуће видети ову девојку! Каква дивна чу-

варка болесника! Она је моја жена, за врло мало истина, али ја дугујем само скорој смрти за задовољство овог неједнаког брака.“ Ви увиђате и сами да заслужујете накнаду.

— Онда, рече она, доделите ми ону коју ја тражим од вас.

— Дајем вам је.

— Чувајте ме и даље крај себе.

Он ју је сачувао, и то је био један срећан брак, због кога је гђа од Рива била ужасно бесна.

САДРЖАЈ:

КРАЉИЦА ПТИЦА	страна 5
ДЕЦА СУ ПРЕСУДИЛА	63
ПОСМРТНИ БРАК	71
